

Suoraviivaisia talouspolitiikkareseptejä

Roope Uusitalo

Aki Kangasharju,
Talouden ilmestyskirja – Velka, inflaatio, nollakasvu ja politiikan umpikuja,
Docendo 2023, 303 sivua

Ilmestyskirja on Raamatun viimeinen kirja. Se kertoo lopun ajan tapahtumista, tulevista vitsauksista, hävityksestä ja kadotuksesta. Kirja on jokseenkin kammottava. Sen tekstiä ei satunnainen joulukirkossa kävijä yleensä kuule.

Ohimenevä viittaus sodan jälkeen kiihtyvään inflaatioon löytyy Raamatun Ilmestyskirjastakin. Seuraavassa jakeessa tulee sitten tuhkanharmaalla hevosella ratsastava kuolema, miekka, nälät ja rutto. Ja muutaman jakeen päästä maa järkkyy ja vavahtelee, aurinko pimee ja kuu muuttuu verenpunaiseksi.

Aki Kangasharjun Talouden ilmestyskirjan linkki alkuperäiseen Ilmestyskirjaan jää lopulta onneksi aika ohueksi. Vaikka Kangasharjun kirja on varsin mahtipontisesti otsikoitu, sen vitsaukset ovat hiukan tavanomaisempia: julkisen velan kasvu, inflaatio, nollakasvu ja väärät profeetat. Kirja on melkoinen vyörytys talouspoliittisia argumentteja, lähimenneisyyden taloushistoriaa ja taloustieteellistä tutkimusta. Sen jäsentämistä auttaa, että kirjoittaja itse on jakanut tekstinsä neljään osaan.

Ensimmäinen osa käsittelee lähinnä inflaatiota. Teksti alkaa Ukrainan sodan jälkeisestä

inflaatiopiikistä, mutta käy hakemassa vauhtia niin muinaisen Rooman aikaisesta metallikolikojen huonontamisesta kuin 1970-luvun hintavakauskustelusta ja Phillips-käyrän kritiikistä. Osio päättyy vuoteen 2023, kun inflaatio alkoi hidastua ja kotimainen palkkakerroskin päättyi kohtuullisen maltillisiin palkankorotuksiin.

Toinen osa keskittyy talouspolitiikkaan ja suhdanteisiin. Jakso on selkeästi kirjoitettu kuvaus sekä raha- että finanssipolitiikan vaikutusmekanismeista. Nämä on linkitetty viime vuosien talouspolitiikkaan. Käsitellyksi tulee korkepolitiikan lisäksi myös ennakoiva viestintä ja keskuspankin osto-ohjelmat. Pientä kritiikkiäkin kirjasta löytyy. Monen muun tapaan Kangasharju on sitä mieltä, että keskuspankki myöhästyi inflaation kiihtymiseen reagoimisessa keväällä 2022 ja aloitti rahapolitiikan kiristämisen liian myöhään. Tosin Ukrainan sota oli kohtuullisen hyvä selitys. Sota kasvatti epävarmuutta erityisesti eurooppalaisten Venäjän tuonnista riippuvaisten maiden talouskehityksestä. Finanssipolitiikan mahdollisuuksiin suhdanteitten tasauksessa Kangasharju suhtautuu mel-

VTT Roope Uusitalo (roope.uusitalo@helsinki.fi) on Helsingin yliopiston ja VATT:n julkistalouden professori.

ko kriittisesti. Hänen mukaansa varsinaista finanssipoliittista elvytystä ei kannata tehdä muuta kuin kunnon kriisissä.

Varsinaisen täyslaidallisen Kangasharjulta saavat modernin rahateorian harrastajat ja muut vaihtoehtotaloustieteilijät. Nämä saavat kirjassa ehkä merkitystään enemmän palstatilaa. Loppujen lopuksi kotimainen talouspolitiikka on ollut aika konservatiivista. Euroopan Keskuspankin pelikirjassakin hillitään inflaatiota edelleen korkotasoa nostamalla välittämättä sen vaikutuksesta velkaantuneiden valtioiden velanhoitokustannuksiin. Eikä keskuspankki juuri hätkähtänyt, vaikka ex-pääministeri Sanna Marin jakoi Twitterissä keskuspankkikriittisiä kommentteja, mistä häntä kirjassa arvostellaan. Kirjassaan Kangasharju muuten kiistää pitäneensä Marinia hulluna, vaikka kommentti hulluksi tulleesta pääministeristä ehtikin saada iltapäivälehdissä komeita otsikkoja.

Inflaatiopiruaakin pahempi ilmestyskirjan pendoista lienee julkisen sektorin nopea velkaantuminen, johon keskittyy kirjan kolmas osa. Tarina on tuttu. Suomen julkinen talous on ollut kroonisesti alijäämäinen vuodesta 2009 asti. Velka on kasvanut sekä hyvinä että huonoina vuosina niin, että Suomen valtiolla oli vuoden 2022 lopulla velkaa noin 160 miljardia ja kunnilla vielä 33 miljardia lisää. Kaiken lisäksi velkaa on otettu ”väärin kohteisiin” eli kulutukseen esimerkiksi julkisten investointien sijaan.

Liiallisella velkaantumisella on monia ikäviä vaikutuksia. Kovin velkaisen valtion voi esimerkiksi olla vaikea saada lisää lainaa, jos sellaista jossain tulevassa kriisissä tarvittaisiin. Silti on yllättävää, että kirjassa nostetaan esiin Carmen Reinhartin ja Kenneth Rogoffin tulos, jonka mukaan talouden kasvuvauhti romahtaa, kun velan suhde BKT:hen kasvaa yli 90 prosentin. Tämä kun lienee viime vuosien kuuluisin taloustietei-

lijöitten tekemä laskuvirhe, jossa tutkijoilta jäi Excelissä osa soluista valitsematta keskiarvoa laskettaessa. Virheen korjaamisen jälkeen velkaantuneimpien talouksien keskimääräinen kasvuvauhti ei enää juuri poikennut vähemmän velkaisten talouksien kasvuvauhdista.

Lukijalle ei jää epäselväksi, että Kangasharju suhtautuu kovin kriittisesti Sanna Marinin hallituksen finanssipoliittikkaan. Silti on liioittelua sanoa, että 1990-luvun laman hellitettyä sopeutuslinja oli vuoteen 2019 asti selkeä. Kirjassakin esitetyn kuvion mukaan julkinen sektori velkaantui tasaisen tappavaa tahtia vuodesta 2009 lähtien eikä esimerkiksi Valtiovarainministeriön uuden ennusteen velkakuvioistakaan löydy trendiä rikkomassa kuin koronapiikin. Velkaantumisenestä toki puhuttiin vähemmän, sekä matalien korkojen että taloustieteilijöittenkin piirissä kasvaneen 2010-luvun alun tiukkaa talouspolitiikkaa koskevan kritiikin vuoksi. Yhtä tämän ajan yhtä tunnetuinta taloustieteilijäpuheenvuoroa, Olivier Blanchardin American Economic Association’in vuosikokousesitelmää Kangasharju arvioi kriittisesti. Toisaalta käsittelemättä jäävät Blanchardin empiiriset tutkimukset 2010-luvun alun säästöjen negatiivisista vaikutuksista, jotka olisivat myös ansainneet päästä kirjaan. Blanchardin puheenvuorot ovat herättäneet paljonkin keskustelua ja osin niiden vaikutuksesta keskustelu esimerkiksi EU:n velka- ja alijäämäsäännöstöstä jatkuu edelleen.

Marinin hallituksen koronakriisin aikaista yritystukipolitiikkaa ja kriisin jälkeistä elvytystä kannatettiin taloustieteilijäpiireissä laajasti. Taloustieteilijät arvostelivat Marinin hallituksen politiikkaa oikeastaan vasta kun kriisin jälkeen ei pyritty palaamaan takaisin menokehyyksiin hyvästä työllisyystilanteesta huolimatta, vaan uskottiin työllisyyden kasvun ratkaisevan myös julkisen talouden ongelmat. Ylioptimis-

tisiin työllisyystavoitteisiin on tosin syyllistynyt moni aikaisempikin hallitus. Vastoin odotuksia työllisyystavoitteet ovat välillä toteutuneetkin, useimmiten toki talouspolitiikasta huolimatta kuin sen ansiosta.

Neljännessä osassa on kasa reseptejä talouden kuntoon saattamiseksi. Nämä ovat talouspoliittista keskustelua seuranneille kirjan tuntuuta antia. Työmarkkinoita pitäisi joustavoittaa ja palkoista sopiminen siirtää yritystasolle. Maahanmuuttajia pitäisi houkutellessa lisää. Valtion omaisuutta voisi myydä ja julkisia terveyspalveluja yksityistää. Ansiopäivärahaa pitäisi leikata ja työnteon kannustimia parantaa. Velkaantumisen pitäisi pysäyttää, mutta menoleikkauksilla, ei veronkorotuksilla. Verotusta pitäisi mieluummin keventää ja sen progressiota lieventää.

Kirjan suositukset ovat pääsääntöisesti varsin lähellä työnantajaleirin tavoitteita. Puhdasverinen työnantajien edustaja ei Kangasharju silti ole. Hän kannattaa kirjassaan esimerkiksi pakollista työttömyysvakuutusta, joka alun perin kaatui, koska työnantajaliitto piti sitä liian kalliina, sekä oppivelvollisuusiän nostoa, jota Elinkeinoelämän keskusliitto aktiivisesti vastusti. Kummassakin tapauksessa Kangasharjun kannat ovat lähellä ekonomistikonsensusta ja kummassakin tapauksessa niitä kirjassa perustellaan tuoreilla teemaa koskevilla tutkimuksilla.

Kirjan ansioksi voi yleisemminkin laskea argumenttien perustelun tutkimustiedolla. Esimerkiksi menosäästöjen ja veronkorotusten vaikutusten vertailu perustuu teemaa koskevaan empiiriseen tutkimukseen. Kirjoittajan antama kuva tutkimuksen tuloksista on silti turhankin mustavalkoinen eivätkä kaikki väitteet ole ehkä ihan niin kiistattomia kuin kirjoittaja antaa ymmärtää. Useammassakin kohdassa olisi tehnyt mieli tarkistaa, mihin kirjan väitteet perustuvat. Tämä olisi vaatinut hiukan tiukempaa viittausta-

käytäntöä. Viitteitä on kuitenkin lukemisen helpottamiseksi tarkoituksellisesti karsittu, mikä nopeuttaa lukemista, mutta jättää kriittisen lukijan kaipaamaan lisäperusteluja.

Kirja kattaa varsin laajan joukon viimeaikaisen talouspolitiikkadebatin keskeisiä kohtia. Ei kovin yllättäen, työn tekemisen kannustimista puhutaan paljon. Ansiosidonnaisen sosiaaliturvan ja pienimpien palkkojen tuoman elintason ero ei Suomessa ole kovin suuri ja taloudellisten kannustimien parantaminen voisi kasvattaa työllisyyttä. Kannustimia voi luonnollisesti parantaa sosiaaliturvaa leikkaamalla, mitä kirjassa pidetään pienestä tuloerojen kasvusta huolimatta hyvänä ideana. Tavallinen ekonomistisuositus olisi myös pienten palkkojen verotuksen keventäminen, mahdollisesti jopa negatiiviseksi kuten amerikkalaisessa ”earned income tax credit”-järjestelmässä. Tällainen ehdotus ei kuitenkaan kirjaan mahdu, pikemminkin puhutaan verotuksen progression lieventämisen tarpeesta, mikä on koko lailla vastakkainen ehdotus.

Joitain teemoja jäi kaipaamaanakin. Esimerkiksi TUPO-Suomen instituutiot saavat olla yllättävän rauhassa. Kangasharjulta olisi melkein odottanut kriittistä suhtautumista vaikkapa työmarkkinajärjestöjen osallistumiseen työttömyysturva- ja eläkejärjestelmän hallinnoimiseen. Yleisistovista työehtosopimuksista ei puhuta kovin paljon, ammattiliitoistakin aika vähän, minimipalkoista ei ollenkaan. Näistäkin teemoista on viime vuosina tehty paljon tutkimusta ja sen tulokset ovat mielenkiintoisella tavalla ristiriidassa yksinkertaisimpien työmarkkinoiden toimintaa kuvaavien ajatuskehiköiden kanssa.

Talouden ilmestyskirja on Kangasharjun toinen kirja talouspolitiikasta. Ehkäpä vaikka noista työmarkkinateemoista syntyy joskus vielä se kolmaskin. □